

РОЗДІЛ 8 ФОЛЬКЛОРИСТИКА

УДК 81'373.7+81'28(477.86)

DOI <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2022.23.2.52>

АБИ БОГ ПОМІЇХ НАРІК ДОЧКАТИ: ЗІ СКАРБІВ ГОВІРОК СТЕЦЕВИ І СТЕЦІВКИ (ПОКУТТЯ, ІВАНО-ФРАНКІВСЬКА ОБЛАСТЬ, УКРАЇНА)

TO MAY GOD HELP YOU WAIT FOR THE YEAR: FROM THE TREASURES OF THE SAYINGS OF STETSEVA AND STETSIVKA (PUKUTTIA, IVANO-FRANKIVSK REGION, UKRAINE)

Личук С.О.,

orcid.org/0000-0003-4508-7368

кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри мовознавства

Івано-Франківського національного медичного університету

У статті опрацьовано зібрані автором народні фразеологічні одиниці, розглянуто функціонування сталих термінів, розкрито специфіку семантики лексичного матеріалу та зосереджено увагу на проблемі їхнього визначення, подано фрагмент діалектної лексики зі «Словника фразеологічних одиниць», які використовуються у мовному потоці жителів. У матеріалі до Словника представлено говірки Стечеви і Стецівки та прилеглих територій, що належать до Снятинської об'єднаної територіальної громади Коломийського району Івано-Франківської області, Україна. Село Стецівка є у підпорядкуванні Стецівської сільської ради. **Мета** статті – продемонструвати багатий і різноманітний вияв фразеологічних одиниць живого спілкування корінних жителів зазначених говірок, показати принципи словникового опису фразеологічних одиниць, специфіки систематизації та структурування словникових статей у фразеографічній праці. **Методологія** дослідження передбачає використання таких загальнонаукових методів: системного, порівняльного, зіставлення та систематизації. **Наукова новизна** розвідки полягає в особливій увазі лексикографічному вивченню загальної лексики та науковому осмисленню досліджуваного сегмента діалектної лексики в окремому регіоні України. Тут представлено фрагмент Словника, його особливості та результати дослідження з аналізом фактичного матеріалу. Для більш точної передачі фонетичних особливостей говірок діалектний матеріал записували фонетичною транскрипцією. Національний лексис проаналізований і поданий у двох паралельно існуючих формах: літературному та діалектному. У досліджуваних говірках використовується лексика, яка характерна для мешканців Покуття та прилеглих територій інших говорів. Зазначені говірки не претендують на якісь специфічні фонетичні чи будь-які інші мовні особливості, які могли б бути відсутні в сусідніх селах. **Висновки.** Результати досліджень зібраного ілюстративного матеріалу можуть бути використані в лексикографічній і фразеографічній практиці, зокрема в упорядкуванні словникових статей та укладанні фразеологічних словників різних типів, а також у навчальній роботі, зокрема для викладання навчальних курсів та спецкурсів з фразеології, фразеографії, лексикології, стилістики. Це цілісна комунікативна система, що поєднує своєрідно-говіркові мовні властивості із загальнонародними та літературними як визначальними.

Ключові слова: словник, говірка, лексикографічне опрацювання, фразеологічні одиниці, фразема.

The article deals with the author's collected folk phraseological units, considers the functioning of fixed terms, reveals the specifics of the semantics of lexical material and focuses on the problem of their definition. The material to the Dictionary presents the dialects of Stetseva and Stetsivka and adjacent territories which belong to the Sniatyn united territorial community of Kolomyia district of Ivano-Frankivsk region, Ukraine. The village of Stetsivka is subordinated to the Stetsivka village council. **The purpose** of the article is demonstrate the rich and diverse expression of phraseological units of living communication of indigenous peoples of these dialects, show the principles of dictionary description of phraseological units, specifics of systematization and structuring of dictionary articles in phraseological works. The research **methodology** involves the use of the following general scientific methods: systematic, comparative, comparison and systematization. **The scientific novelty** of intelligence lies in the special attention to the lexicographic study of general vocabulary and the scientific understanding of the studied segment of dialectal vocabulary in a particular region of Ukraine. There is a fragment of the Dictionary, its features and research results with analysis of factual material. To more accurately convey the phonetic features of dialects, dialect material was recorded by phonetic transcription. The national lexicon is analyzed and presented in two parallel forms: literary and dialectal. The studied dialects use vocabulary that is characteristic of the inhabitants of Pokuttia and the surrounding areas of other dialects. These dialects do not claim to have any specific phonetic or any other linguistic features that might be absent in neighboring villages. **Conclusions.** The results of research of the collected illustrative material can be used in lexicographic and phraseological practice, in particular in arranging dictionary entries and compiling phraseological dictionaries of various types, as well as in educational work, in particular for teaching courses and special courses in phraseology, phraseology, lexicology, stylistics. It is a holistic communicative system that combines peculiar-spoken language properties with national and literary as determinants.

Key words: dictionary, dialect, lexicographic elaboration, phraseological units, phrasema.

Вступ. Українська мова постійно поповнюється не лише інноваційними лексичними одиницями, а й фразеологічними одиницями, зокрема діалектними з семантикою оцінки. Яскраво це явище прослідковується у розмовній мові, адже відомо, що саме жива мова відображає тенденції розвитку загальнолітературних норм української мови.

Стійкі сполучення слів є високоефективними виражальними засобами у розмовній мові. Фразеологізми говірок Стечеви і Стецівки ще не були предметом спеціального вивчення, системно вивчалися тільки назви географічних об'єктів [27; 18]. Це перша спроба систематизувати зібраний матеріал. У нашій статті подано різноманітні словосполучення, які складаються з двох і більше слів, фразеологічні одиниці, які широко вживаються у мовленні мешканців зазначеної території.

Теоретичні засади вивчення фразеології у лінгвістичній науці. Активність дослідження та опрацювання фразеологічного складу слов'янських мов розпочалася у другій половині ХХ століття. Останні десятиліття у мовознавстві ознаменувалися пошуками нових шляхів дослідження словникового складу мови, її діалектної диференціації та системної семантизації. Особливої уваги заслуговує вивчення народних фразеологічних одиниць як частини лексичного складу мови, що об'єднує і літературну (нормативну) і діалектну (ненормативну) системи.

Відомі вітчизняні та зарубіжні мовознавці започаткували вивчення фразеологічного складу слов'янських мов, встановивши класифікаційні характеристики фразеологічних одиниць і способи та засоби їх лексикографування: Бабич Н. Д. [1], Грицак М. А. [3], Жуйкова М. В. [4], Івченко А. О. [5], Закревська Я. В. [6], Ковальова Н. [9] та інші вчені, праці яких стали підґрунтям для подальших розвідок.

Велику цінність в сучасній українській фразеології мають наукові розробки й студії мовознавців: Корнієнко Л. М. [11; 12; 13; 14; 15], Краснобаєвої-Чорної Ж. В., Боровик А. В. [16], Лесюк М. П. [17], Олійник М. Я. [20], Прадід Ю. Ф. [21; 22], Самойлович Л. В. [23] та багато інших лінгвістів. Ми подаємо тільки прізвища мовознавців, оскільки їхні праці репрезентують різні аспекти фразеології: стан опрацювання питань теорії й практики укладання фразеологічних словників, закономірності представлення системних явищ і зв'язків українських фразеологізмів у лексикографічних працях, специфіку вибору фразеологічних одиниць та їх упорядкування, запровадження нових методик укладання фразе-

ологічних словників, а також новітніх словників електронного типу. Наукове обґрунтування теоретичних засад української фразеології набуло системного характеру в другій половині ХХ ст.

Актуальність і методи дослідження. Наукова цінність досліджень окремих говірок постійно зростає, оскільки в них зафіксовані відомості про історичні, мовні, соціальні та ментальні ознаки народу. Поповнення наукової термінології народною фразеологічною лексикою актуальне з огляду на давність цієї тематичної групи.

Актуальність дослідження зумовлюється необхідністю фіксації, упорядкування та вивчення української говіркової фразеології, принципів лексикографування фразеологічних одиниць, відтворення семантичних і граматичних характеристик фразем у словникових статтях, з урахуванням особливостей лексикографування фразеологічної синонімії, антонімії, полісемії та ін.

Методи дослідження зумовлені специфікою аналізованого матеріалу. Методологічною основою нашого дослідження є вчення про зв'язок літературної мови з позамовною дійсністю. Основним методом дослідження є описовий, що дозволив виявити особливості використання фразеологічних одиниць. У межах описового методу застосовано методики лінгвістичного спостереження, узагальнення та класифікації фразеологічного матеріалу. Структурно-семантичний аналіз фразеологічних одиниць забезпечили контекстний і компонентний методи.

Наукова новизна роботи полягає в тому, що в ній уперше в українській лінгвістиці зафіксовано, упорядковано й комплексно описано специфіку лексикографування фразеологізмів у досліджуваних говірках з урахуванням походження, структурних, семантичних і функціональних характеристик фразем.

Комплексне дослідження фразеологічної системи покутських говірок Стечеви і Стецівки. Початковим етапом будь-якого дослідження такого типу є збір матеріалу. Дослідження фразеологічної системи окресленої території ми розпочали збором фактичного матеріалу в польових умовах.

Говірки Стечеви і Стецівки – це особливий вияв покутського світу і мовної практики покутян. Розкриваючи (як мікросистеми) південно-західне наріччя, містячи насамперед архаїчні риси покутського говору (село Стечева засноване в 1472 р., село Стецівка – у 1892 р.) [7], вони, однак, на різних мовних рівнях виявляють і те, що властиве іншим говіркам. Лексикографічне опрацювання матеріалу аргументовано засвідчує: у реєстрі

словника наявні діалектні одиниці, які передусім представляють говіркові ознаки.

Природно-географічні умови проживання покутян, їх господарська діяльність, обряди, традиції, вірування, ціннісні орієнтири – усе це витворило неповторну мовну картину світу, у якій важливе місце належить стійким зворотам. Цей багатоаспектний пласт буття мови містить фраземи, що за семантикою і структурою близькі до літературно-нормативних, є в ньому й такі одиниці, які можуть бути марковані як амбівалентні – і покутські, й іншоговіркові, а є й такі, що представляють лише говірку цих сіл.

Фрагмент «Словника фразеологізмів говірок сіл Стецева і Стецівка»

Запропонований матеріал – це фрагмент словника говірок Стецеви і Стецівки, що репрезентує лексичний і фразеологічний виміри говірок. Словник різноманітний за тематикою, містить багато фразеологічних одиниць і зворотів, стрижневими словами яких є низка власних назв.

АБИ¹ БОГ ПОМІХ КОМУС НАРІК ДОЧКАТИ – 1) одна з формул етикету, яка використовується, коли близькі чи далекі родичі, друзі збираються з певної нагоди і піднімають чарку за зустріч: *Гаї / даї Божи / аби¹ Бог пом'іх нам нар'ік доч'іка¹ти цей дн'іни / у здоров'ї і радості провисті¹ цей р'ік*; 2) одна з формул етикету, яка використовується, коли колядники на Різдвяні свята віншують господарів: *В'ін'ч'уйім Вас сши'ес'т'ем, здоров'їм, аби¹ Бог пом'іх нар'ік доч'іка¹ти крашиш'ех / висил'іши'ех св'ет*.

АШ ПІРЕ (ДРАНЬТЄ, ДРАНЬКЄ) БУДИ (МИ) ЛИКІТИ – погроза насварити, побити когось: *Йак зло'віу йго / то б'іг'ме¹ / усо¹ їму нагада'їу / ус'у¹ зл'іс'к'на н'ім жжину¹ / аш п'ір'е мелик'іти; Йак пр'їдидодо¹му/то така¹ буди би¹та/шо аш дра'н'т'е (дра'н'к'е) буди лик'іти з не'їи*.

БАНДИКИ ГНУТИ / ЗАГНУТИ – розповідати щось веселе, розказувати про неймовірні пригоди; вигадувати, жартувати: *Йазик йак пра'н:ик / то-то ум'їе сказати / загну¹ти банди¹ки*.

БИЗ ОДНОГО ВАСИЛЄ ВІДБУДИСИ ВІСІЛЄ¹ – відповідь зазнайкуватій людині, яка вважає, що без неї не буде вирішена справа: *Ми кли'кали вс'іх одна'ко на хрести'ни. Якшо¹ Мар'іка з Василем¹ думают / шо вони¹ особли'ві / то найни йдут. Биз одно'го Васил'е¹ в'ідбудиси в'іс'іл'е¹*.

БИТИСИ, ЯК РИБА ОП ЛІТ – робити (усе життя) і нічого не можна досягнути: *Ми з ж'інкоу ц'іли жик'е¹ робимо / бйамси / йак ри'ба оп літ і н'іч'о¹ ни ма'їмо / ни го'дни дороби'тиси / а напроти нас жийа¹ молода¹ па'ра / лиш побралиси / а ўже ўс'о ма'їут / то ўни шо*

з музил'а¹ заробили? / то тес'к'накра'ў / бо тро'х'і йки¹мос нач'ал'ником буў на ме'бил'ному / а туп'радиди¹ нима¹ н'іч'о¹ / та'їк би в'ідр'ізаў ножем¹.

БИЛИНИ¹ ОБ'ІСТИСИ (ОБ'ІСТИСИ БИЛИНИ) – говорити нісенітниці, те, що суперечить здоровому глузду: *Ти шос так'е¹ говориши / та'їк би билини¹ об'їўси*.

БІСИТИСИ З ЖИРУ – *знев.*, не зазнаючи труднощів, нестатків, не цінувати те, що маєш, вередувати: *Та ўна б'ідиди¹ ни зна'їи / б'ісиц:и з жиру / ш'е би ро'ги соб'і причипила / бо ўже ўс'о ма'їи*.

БІДА¹ ПРИТИСНУЛА КОГОС – хтось у скруті, безвиході: *Б'іда¹ притисну¹ла з ус'іх бок'іў / й'істи нима¹ шо / г'іти'ї ку'па / чолов'ік засла'б*.

БІЖ'ЄТ, ЯК КОЗА¹ ДО ЦАПА (КОРОВА ДО БИКА¹) – *знев.*, іти (бігти) кудись із великим бажанням: *Ади¹ йак пилу'їе, йак коза¹ до ца'па (корова до бика¹) / коби'с так до робо'ти б'ігла / йак до парук'іў*.

БОМБОРОСИТИ СОБИ ПІД НОСОМ (ПІД НІС) – тихо і нерозбірливо говорити: *Сиди'т за столом тий шос бомбороси'т соб'і п'ід носом. Н'е би сказа'ти го'лосно*.

БРАТИ / ВЗЄТИ ЗА БАРКИ (БАРКІ) КОГОС – узяти, вхопити когось за верхню частину піджака, одягу взагалі, виявляючи войовничість: *То так'ї буў чолов'ік / ца'рство їму ниб'єсни / шо йак ле'да в'іп'їе / то кл'у'ч'ки шука'їи / лиш шо / бир'єси за барки*.

БРАТИ / ВЗЄТИ ЗА ЗЯБРА – схопити за горло: *Або кажи¹ пра'ўду / або¹ зарри во'зму за з'абра і в'ітр'ісу їи с те'би*.

БУГ'ЬМО, ЯК БРАК'К'Я, РАХУ'ЙМОСИ, ЯК ЖИДИ¹ – про справедливий розрахунок, розподіл чогось; часто використовують у контекстах жартівливого характеру: *Прине'слам тоб'і цибул'і на нас'ін'е // То к'іл'ки ма'їу тоб'і за то да'ти? // Н'іч'о¹ // Гаї / гай / бу'г'мо / йак бра'к'а / раху'їмоси / йак жиди¹*.

БУДИ ІМ (КОМУС) КУЦА ГОДИНА – комусь буде погано, гірше, ніж зараз: *П'ішла г'іўка на заба'ву / Нака'зував не'н'о з ма'моу вирну'тиси до двана'с'тойї / то-то йак ни послу'хайе / то буди їи ку'ца годи'на*.

БУТИ / СТАТИ ГОНОРОВИМ – зазнаватися / зазнатися: *Таде¹ / так'ї стаў гонор'овий / шо при'ступу до не'го нима¹ / забу'ў / йак ми ра'зом гра'лиси у боло'к'і / а туп'р в'ін вили'кий нач'ал'ник*.

В (У) КОЖДІЙ (КОЖІЙ) ХАТІ (ХАКІ) СВОЯ БІДА¹ – у кожній оселі чимало своїх клопотів, переживань чи горя: *У ко'жг'їй ха'к'і сво'їа*

б'іда / ни к'ішис / бо на ми'н'і сиди'т / а на те'би ди'витси.

В ШКІРУ СИ НИ ВЛАЗИ (НИ ВЛАЗИТИ) (В ШКІРУ СИ НИ МІСТИТ (НИ МІСТИТИСИ)) – про дуже товсту людину: *Го'нди ў ме'ни ѓе сус'іда / рот / ѓак млино'к / ни пири-стайа' моло'ти / уже' ў шк'іру си ни м'істи'т. Слаба' та ѓ слаба' / а до ѓіди' здоро'ва. Чолов'ік / ѓак хрушч / ѓак тр'іска худи'ї / а вона' роспли-ва'їеси (сироплива'їе).*

ВБИРАТИСИ / ВБРАТИСИ В ПІРЄ – стати заможним, мати краще матеріальне і фінансове становище, ніж раніше: *В'ін / сара'ку / пой'хаў до Ита'л'її / там нибо'га найшо'ў робо'ту / а тої госпо'дар' сподо'баў соб'і' їго / то зб'ідо'вани було / а тупе'р приї'хаў таки'ї ўбра'нїї / ни таки'ї / ѓак коли'с ходи'ў засмал'ц'овани'ї і шмар-ка'тїї / Нико'лова ж'інка каза'ла / шо ви'їла Юрка' / тро'хи ўбра'ўси ў п'ір'е / маши'ну купи'ў / ха'ту добуд'ув'її / ста'рша дон'ка' хо'ч'е поста'пу-ти на до'ктор'а.*

ВЄЗИ НИ ТРИМАТИ – 1) про маленьку дитину, у якої ще не сформована шийна частина тіла: *Треба до'бри див'тиси / ѓак бире'ш ту дити'ну на ру'ки / бо вна ш'е вїе'зи ни трима'її;* 2) про п'яну людину, яка не може піднятися і само-стійно рухатися: *Напив'си ѓак ч'іп / нога'ми ни го'дин пириб'ира'ти / поп'ід ру'ки вз'ел'исмо ѓго / бо вїе'зи ни трима'її.*

ВИРТИТИСИ (ВИРКТИТИСИ) НА ЇЗИЦІ – про ситуацію, коли людина хотіла щось сказати, мала на думці, але забула в момент спілкування: *Лиш то'шо памї'ята'ла / вирти'тси на ѓїзи'ц'і / а ни мо'жу спамї'ета'тиси.*

ВОДИТИ / ПРИВЕСТИ (ПРИВОДИТИ) ЛАЮ, ІТИ / ПТИ У ЛАЮ – *знев.*, 1) дру-жити з компанією, що має неадикватну сумнівну репутацію: *Та шо / прив'їў мин'і ту лай'ї до ха'ти / коби' то шос до'бри / ни зна'лам ѓак ѓи си збу'ти (збу'тиси) / а ўна си ни ўступа'її (ни ўсту-па'їїси) / сиди'т та ѓ сиди'т на п'іч'інка'х;* 2) про стаю (групу) собак: *М'її пес урва'ўси та ѓ п'ішо'ў у лай'ї / там у ве'рбах су'ка си ўпороси'ла (ўпоро-си'ласи) / то вони' за не' / походи' та ѓ за два дни ве'рниси / мо'жи ни розди'рут чуж'і пси.*

ВУХОМ НИ ВИСТИ (І ВУХОМ НИ ВИСТИ) – не звертати на щось ніякої уваги: *До не'го гово'р'у / а в'ін і ву'хом ни виде' / ѓак до слу'па гово'р'у.*

ВУШИ ПРИСІЛИ КОГО'С – *зруб.*, *заст.*, хтось у великих злиднях: *Ву'ши прис'їли / а'ли вони' / сара'к'і / к'е'гну'ц'и с посл'ідного / то ѓе нат чим шуши'ти голо'ву / бо ку'па г'іти'ї / і ко'жди хо'ч'е ѓї'сти.*

ГЛУХИЙ ЯК НИ ДОЧУЇ, ТО ДОБРЕШИ – вислів використовується в ситуації, коли мовець хоче наголосити на неправдивості чогось: *Мар'ї' / ти чу'ла шо систа'ло (ста'лоси) с тим хло'пом? / Та то брихн'а' / У не'го сус'ід ни дочува'їе / то і так'ї пл'отки в'їйшли / До'бри л'у'ди ка'жут / глухи'ї ѓак ни дочу'її / то до'бреши.*

ГОЛОВА ВАРИТ – про розумну, кмітливую людину: *У не'го до'бри голова' вари'т на св'її б'ік / зна'їе / де ўкра'сти і ѓак покла'сти.*

ГОРОДИТИ / НАГОРОДИТИ ВСЄКЄ (ВСЄКОЇ) – розповідати щось, логічно не вмотивоване чи неправдоподібне: *Тоб'ї' ни на'ўк'імїе'їеси (на'ўк'імн'е'їеси) к'їл'ко гово-ри'ти? / На'городи'в тако'її вс'е'коїї / шо і сам ни зна'їе ѓак з то'її брихн'ї в'їїти.*

ГРАТИ ВАРЬТА (ВАРЬЯТА) – прикидатися дурником: *Шо ти гра'їїш вар'їїта / н'їби н'їч'о' ни зна'їїш // Уз'ев'їс / то поклади' на м'їсци / ни роби' вили'к'і о'ч'і.*

ГРОШІ ІДУТ, ЯК ВОДА – кошти швидко зникають, витрачаються: *Гро'ш'ї іду'т ѓак вода' / жи'во росход'еси / н'їч'о' ни мож скла'сти / хот' би хот'їў / ко'ждоїї дни'ни шос ѓе нове' (ново'го).*

ГУБИ, ЯК ВАРНИЦІ – 1) товсті: *Цей ко'пил чи'сто ўда'вси у сво'го та'та / на'їїк ма'їе так'ї гу'би / ѓак варани'ц'ї;* 2) надуті, спухлі: *Бд'ж'ола' ўкуси'ла за гу'бу / а чи'риз ч'ес ста'ла / ѓак варани'ца.*

ГЄМБУ ЗАКРИТИ (ПЕЛЬКУ СТУЛИТИ) – *зруб.*, *замовкнути*: *Закри'ї г'ембу / бо ѓак за'рис ўту'л'у / то нога'ми си ўкри'їїш (ўкри'їїшси). Стули' пел'ку / бо бу'ди б'іда' / ни нирву'ї мене' ўже к'їл'ко.*

ГІШЕФТ МАТИ – мати користь з чогось: *Їїк'би' ти ни ма'ў с то'го г'їше'фту / то / ду'май'у / ни брав би си за ту' к'їшку' спра'ву.*

ДАТИ ДРАЛА (ДАТИ ДРАПАКА) – *утекти*: *Нароби'ў біди' / та ѓ да'ў дра'ла / аш си за'кури'ло (за'кури'лоси) за ним / Уздр'їв / шо то ни до'бри / да'ў дра'пака' / дес пири'си'ди та ѓ си ве'рни (ве'рниси).*

ДАТИ ЧЄ'СТУ ГОДИ'НУ – залишити когось у спокої, не докучати: *Дай мин'ї' / си'нку / ч'е'сту годи'ну / ни ѓїш мин'ї' к'їл'ко пич'інки' / кле'пчиш нат голо'во'ў / шо тоб'ї' ш'е ни стайа' / уже' ўс'ї гро'ш'ї в'їд'а'ла / шо ма'ла.*

ДАТИ ШПЦА, ДАТИ / НАДАВАТИ ШПЦАКІВ – *копнути / накопати* когось у сід-ницю: *Иди' в'їц'и / шо шука'їїш по'м'їж ста'р-шими парупка'ми / ти зна'їїш / шо шмаркач'а'м ни м'їсци на забав'ї' / хло'пц'ї п'їс'л'а а'рм'їїи тирп'їти ни бу'дут / в'ївидут за клуб / ѓак даг'е' шп'їца / то ўпре'с'и хто зна'її де.*

ДАВАТИ / ДАТИ (КОМУС, ЧЬОМУС) РАДУ – встигати все вчасно робити / зробити: *Була колис молода / ўс'о ўстига'ла / і на роботу ходила / і худо'бу до'ма мала / і г'іти мал'і були / ш'ей родич'і стар'і жили / то дава'ла соб'і ра'ду / а тине'р на пе'н'ц'і'ї / н'іч'о' коло ха'ти ни трима'їу / г'іти пов'іро'стали / не'н'о з ма'моў поўмира'ли / а йа ўс'іодно' ни ма'їу коли'с'і'сти чи ста'ти поговори'ти / йак мо'їа сус'і'да.*

ДО ПІТЬЧОЇ (ПІЧЬЧОЇ) МАММИ, (НА ПІТЬЧЮ (ПІЧЬЧЮ) МАММУ) – зруб., поси- лати дуже далеко у найскрутніші обставини: *Іди з мо'їїх оч'ей / би йа тибел'ни ви'г'їу / іди до г'іч'о'її ма'ми / ни лаз'по-під но'ги.*

ДОКИ БОГАЧЬ СХУДНИ, БІДНИЙ НОГИ ПРОСКЄГНИ – про нерівність умов життя багатого й бідного: *Го'нди дв'і ха'к'і при- ку'п'і / оди'н брат аш ни зна'їе / шо ма'їе на се'би зав'ісити / а дру'гий ду'маїе / шо ма'їе зї'їсти / то того' так і ка'жут / до'ки бога'ч'сху'дни / б'і'д- ний но'ги проск'є'гни.*

ДОКИ СИТІЙ СХУДНИ, ХУДИЙ ЗДОХНИ – зруб., про нерівність ваги тіла людини: *Ади' той хруш'Ми'тро см'ї'а'си з ме'ни / бо ка'жи / шо йа ду'жи си'тий / али йа їму так в'ітпов'і'у / до'ки си'тий сху'дни / худ'ї' здох'ни / і ма'їу тине'р спок'і' / бо б'і'рши ни ч'е'пайеси мине'.*

ДУЛЮ (ФІГУ) З МАКОМ НИ ХОЧІШ? (КУРІЧЬКУ З МАКОМ НИ ХОЧІШ?) – вислів викор. у ситуаціях, коли мовця зовсім не влаштовує прохання співрозмовника: *Дай мин'і ц'ук'ірка / Ду'л'у (ф'і'гу) з ма'ком ни хо'ч'їш?; Йа каза'ў / шо вони' буд'ут у ме'ни проси'ти / ви ни в'ірили / ни хок'і'ли да'ти прої'хатиси на ро'вари / а тине'р йа ма'їу нови'ї і ўни' мине' про- с'е / а йа їм в'ітпов'і'м то / шо вони' мин'і каза- 'ли / а ку'р'іч'ку з ма'ком ни хо'ч'їш?*

ЖИТИ, ЯК ПИРІХ У МАСЛІ – жити в достатках, без турбот: *Мо'їа Васи'ли'на жи'їа' / йак пир'іх у ма'сл'і / али ни ц'і'ну'їе то / бо ўсе їй шос ни дого'да.*

ЖІНКА НИ БИТА, ЯК КОСА НИ КЛЕПАНА – ірон., жарт., непереконливе «умотивування» необхідності «вчети жінку»: *Ма'їу тако'го сус'і'да / шо йго ж'і'нка ма'їжи ни шодн'а' би'та / бо чолов'ік ка'жи / шо ж'і'нка ни би'та / йак коса' ни кле'пана / б'їа / зна'чит л'у'би.*

З РОТА ВІДИРАТИ / ВІДИРТИ – докладаючи великих зусиль, домагатися чогось: *То така' л'уди'на / шо з ро'та в'ідири / посл'і'дни' озми і забире' / н'і пир'ід чим ни ста'ни.*

ЗАГОНЄТИ / ЗАГНАТИ В ГРІШ – дошку- ляти чимось: *Чого'с'и учити'ў (учити'ўси) мине' / ни*

бра'ла йа тво'її соки'ри? / У гр'іп загна'ти хо'ч'їш мине' / Шо тоб'і' ни дого'да? / Так'і' дурни'ц'і' ме- лиши / шо нима' шо слу'хати / Шука'їїш кл'у'ч'ки коло ме'ни.

ЗАКУСЮВАТИ / ЗАКУСИТИ ЗУБ НА КОГОС – сердитися, погрожувати комусь: *Бага'то ро'к'їу зна'їу йго / н'іколи п ни сказа'ла / шо в'ін так'ї' зак'е'тий і мо'жи закуси'ти зуб на ко'гос / а тим б'і'рши на бра'та.*

ЗАКУСИТИ ГУБУ – зруб., сердитися, вияв- ляти невдоволення чимось або кимось; розгніва- тися: *Закуси'ў зубу' / ви'тко / шо зло'сний / али то жи'во їму про'їди / бо зна'їу с котро'го бо'ку п'і- г'і'ти до не'го.*

ЗАМАЛЮВАТИ ПО ПИСКУ – дати ляпаса, ударити: *Замал'ува'ў по пи'ску / бо було за шо / Таке' си ни гово'ри при ста'рших.*

ЗАМИРЗАТИ / ЗАМЕРСТИ (ЗАМЕРЗНУТИ), ЯК КОЧЄН – дуже змерз- нути: *Заме'рзам йак коч'є'н / рук ни ч'у'їу / чого' ни вз'є'ла рукави'ц'і'?*

ЗАПІВОРИТИ НИ СВОЇМ ГОЛОСОМ – дуже голосно заплакати, закричати: *Н'і с то'го / н'і с'о'го дити'на зап'і'ворила ни сво'їм го'лосом / ми си ни спам'ї'тали (ни спам'ї'талиси) / шо си ста'ло (ста'лоси) / а ўна припе'рла па'лицу двє'р'ах.*

ЗАПОРОТИ НОСОМ – зруб., упасти облич- чям до землі: *Та'кимс б'і'гли на тиригонки' / шо одна' но'сом запо'рла у зе'мл'у / ус'о' лице' і ру'ку поде'рла / одно' фала'к'є ви'си / нима' живо'го м'і'сца на ру'ц'і'.*

ЗАЧІНАЇ / ЗАЧЄЛО ТРАФЄТИ (ТРАФЛЄТИ) КОГОС, (АШ ШЛЯХ ТРАФЄЄ, ТРАФЛЄЄ) – хтось починає / почав драгуватися, сердитися: *Ади' їка му'дра / пантрува'ла би сво'їїх г'іти'ї / а вна чуже' п'ід л'і'сом / а сво'го п'ід но' сом ни ви'ди / мине' аш шл'ах трафл'є'їе / чого' до мо'їїх г'іти'ї ч'е'пайіси; Мине' аш зач'і'на'її трафл'є'ти / йак хтос ўчи'т мине' йак то ма'її бу'ти / а сам диле'кий в'іт то'го / мо'ї / то покажи' йак то ма'її бу'ти.*

ЗЕМЛЮ ГРИСТИ (ГРИСТИ ЗЕМЛЮ) – дуже страждати від когось або чогось, домага- тися кращого життя, докладаючи великих зусиль: *П'ішла' в'ід сво'го чолов'іка / лиши'ла їму ўс'о' / зе'мл'у буду гри'сти / али ни ве'рнуси / дока'жу / шо об'і'їдуси биз не'го.*

ЗИМНЯ (ЗИМЛЯ) КРУГЛА – викор. у висловленнях, коли мовець стверджує: «Ти мені допоміг, і я тобі допоможу, коли буде потрібно»: *Зимл'а' кру'гла / кру'тиси ў оди'н б'ік і дру'гий / сого'дни ти мин'і пом'і'х / а при'їди слу'шний ч'єс / шо тоб'і' тре'ба буди пом'і'ч' / тоди' (тогда') йа тоб'і' помо'жу.*

ЗЛОВИТИ БОГА ЗА НОГИ – вислів використовується у ситуаціях, коли співрозмовник висловлює думку про мовця, який зазнався: *Ади / к'ї голодра'н'ц'ї ходили до ме'ни / ўсе шос треба було / а в'їт коли в'їд:али сво'їу г'їўку за богач'а / то забули доро'зу / стали так'ї му'др'ї тїї гоноро'в'ї / ду'майут / шо зловили Бога за но'ги / Али то ўсе так ни буди / ш'їе при'їдут до ме'ни / на пиртха'ту ни пу'с'т'у.*

ЗУБИ З'ЇСТИ – мати досвід у чомусь: *Ўже со'рок ш'їш'к'ро'к'їу ма'їу ста'жу / То ви до'бри розум'їїтиси на ц'її робо'к'ї / зуби зїїли / Шо то каза'ти / і ни одн'ї.*

ЗУБАМИ ЦОКОТИТИ (ЦОКОКІТИ) – стан людини як результат впливу надмірного холоду: *Али ца зима л'ўта / сту'г'їн'страшна / постій'їш кр'їшку на моро'з'ї та й зач'їна'їш зуба'ми цокок'їти / за'пар'ї ў ру'ки і но'ги захо'г'е.*

ЇЗИК ПРИКУСИТИ (ПРИКУСИТИ ЇЗИК) – замовкнути з певної причини: *То шо / Пе'три / тв'її си же'ни (же'ниси) с сторо'нско'у / л'ўди ка'жут / шо до'бра коро'ва у сво'їему сил'ї прода'їа'си / то-то мо'ўчи' чолов'їчи / прикуси'їзи'к / бо ма'їш сво'її г'їти / і ни зна'їш / шо їїх ч'їка'їе.*

ІКОГО (ЇКОГО) ПІТЬКА (ПІККЯ, ДІТТЯ)? – вульг., чого?: *А вона' їко'го г'їт'ка йшла боро'ни'ти її // Чолов'їк пї'єний ни кон'трол'ований / най би соб'ї сам'ї розбира'їиси м'їж собо'ї; Іко'го г'їк'їа шука'їш на мо'її пиртха'т'ї? / Ти шос тут забу'її?*

КАЧЬКА БИ ТИБЕ КОПНУЛА – лайка; побажання чогось недоброго. *Ка'ч'ка би тибє' коп'нула, їак ти минє' напу'диї.*

КЛЮЧЬКИ ШУКАТИ – бути незадоволеним, шукати причини, щоб посваритися: *В'їчно шука'їш кл'ўч'ки ко'ло ме'ни / хот' би рас шос у сво'їму жик'ї до'бри зроби'ла / а то ўсе тоб'ї ни дого'да.*

КОЖДИЙ ІВАН МАЇ СВІЙ ПЛАН – кожен поступає так, як він вважає за потрібне: *Ми соб'ї з чолов'їком так хок'їли / би вс'ї г'їти жи'ли бли'ско оди'н ко'ло о'дного. Ста'рший шок'їїї у м'їск'ї жи'ти / молод'їший пої'їхаї за г'їра'н'цу. Таке' в'їходи / шо ко'ждий Іван ма'її св'її план.*

КОЛИСО КРУТИСИ У ДВА БОКИ – викор. у висловленнях, коли мовець стверджує: «Ти мені допоміг, а колись настане такий час, буде випадок, коли я тобі допоможу»: *Памїїта'ї / дитї'но / шо ко'лисо кру'їтиси у два бо'ки / н'їколи ни забува'ї тих / хто тоб'ї зроби'ї до'бри / ўїисч'їс (ўїодно) помога'ї і роби' л'ўдим до'бри / бо зле само' си зроби' (зроби'си).*

КРИВИТИ ПИ'СКОМ, КРИВИТИ МО'РДОВ – згруб., бути незадоволеним: *Ни криви' пи'ском (мо'рдо'у) / Пара' / бо ш'їе тибє' пирик'їви / в'їч'но н'їч'їм ни дово'л'на / і так тоб'ї до'бри в'їдм'їр'їли ми'жу / ни ви'диш / шо зал'їзлас л'ўдим у горо'д.*

КРИЧІТИ Г'ВАВТ – просити про порятунку: *Иї / Пара'ска крич'їт г'вавт / Іва'н при'їшої додо'му / ўже вой'їїе / Хог'їм нарозу'їмити їго.*

КРУКЕСИ (КРУТЕСИ) / ЗАКРУТИЛИСИ СЛ'ЬОЗИ В ОЧ'ЯХ – про стан того, хто з певних причин готовий заплакати: *Ди'їїуси / а ў не'її кру'ї'еси (кру'їк'їеси) сл'їзи ў оч'їа'х / ви'тко / нагада'ла про р'їдних / їа ўже ц'їхо ста'ла / б'їрши н'їч'їо ни каза'ла.*

КРУТИТИ НО'СОМ – бути незадоволенним; щось не до вподоби: *Наїшли' їму норма'л'ну робо'ту / а в'їн ўсе кру'їти но'сом / ни хо'чи тако'її / бо зама'ло їму гро'ший / то ле'киш л'їж'їти / н'їш роби'ти; Мої' та то так'ї фа'їний і роби'тний хло'пци' / а ўна чо'го'с кру'їти но'сом / в'їбаран'ч'їїеси.*

КРУТИТИ ФО'СТОМ – спокушати когось: *Ота' / най ни ка'жу хто / кру'їти фо'сто'м пи'рид мо'їїм чолов'їком / устида'ла би си.*

КРУТИТИ, ЯК ФІР'МАН БАТО'ГОМ – не дотримуватися слова, обіцяного; змінювати рішення, не беручи до уваги думки співрозмовників: *Каза'ї / шо при'їди до мул'їрки / пооб'їц'їв / шо при'їди ўче'ра / со'го'дни / шо за'ўтра / поза'втр'ї / і так з дн'а на ден' / кру'їти / їак ф'їрман бата'гом / то нима' їму ўже в'їри.*

КСЬОНЦ (КСЬОНДЗ) ДВА РА'ЗИ КА'ЗАНЄ НИ КА'ЖИ – згруб., використовується при перепитуванні, коли мовець не хоче повторювати сказане: *Шо-шо? / А ти чо'го'с до'бри ни слу'хала / шо голова' каза'ї / кс'їонц два ра'зи ка'зан'їе ни ка'жи і в'їн по'ўто'р'їувати ни буди / Та їа про шос сво'їе заду'маласи та й пропу'сти'ла то / шо мин'ї треба.*

Висновки. Результати розвідки показали тісний зв'язок діалектів з літературною мовою.

На основі синхронного підходу виявлено стан мовної системи місцевого діалекту або окремих діалектних явищ безвідносно до їхнього історичного розвитку.

Одним із важливих етапів дослідження народної фразеологічної лексики є укладання словника на основі зафіксованого матеріалу. При його упорядкуванні враховано низку факторів: розкрито способи творення місцевих діалектів, виявлено особливості лексикографування фразеологічної синонімії, антонімії, полісемії та ін. Завдяки

зібраному матеріалу та встановленій семантиці, укладено “Словник фразеологізмів говірок Стечеви і Стецівки Снятинського району Івано-

Франківської області” (Україна), який є першою спробою системної фіксації та аналізу фразеологічних одиниць окремих говірок регіону.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Бабич, Н. Д. (1972): Співвідношення діалектного та загальнонародного в українській фразеології (до питання про фразеологічну синонімію та варіантність). Питання взаємодії української літературної мови і територіальних діалектів : *Тези доповідей та повідомлень*. Київ : Наукова думка, С. 61–63.
2. Бурячок, А. А. (1965): Інструкція для складання регіональних діалектних словників. В кн. : *Праці XI Респ. діал. наради*. Київ : Наук. думка, С. 214–226.
3. Грицак, М. А. (1965): Подача фразеологічного матеріалу в регіональних словниках. *Тези доповідей до XIX наукової конференції*. Ужгород. 143 с.
4. Жуйкова, М. В. (2007): *Динамічні процеси у фразеологічній системі східнослов'янських мов* [Текст] : монографія. Луцьк : РВВ «Вежа» Волинського державного університету ім. Лесі Українки, 416 с.
5. Івченко, А. О. (2010): Словник української фразеологічної термінології: засади створення. Українська наукова термінологія. *Зб. матер. наук.-практ. конф. «Українська термінологія. Суспільні та гуманітарні науки»*, Київ : Наукова думка. № 3. С. 127–133.
6. *Інструкція для складання діалектних словників* (1992): відп. ред. Я. В. Закревська. Львів : Ін-т сусп. наук АН України. 32 с.
7. *Історія міст і сіл Української РСР в 26-у т. Івано-Франківська область* (1971): гол. редколегії Чернов О.О. Інститут історії Академії наук УРСР, Київ : Головна редакція Української Радянської енциклопедії Академії наук УРСР.
8. Коваль, В. И. (1998): *Восточнославянская этнофразеология: деривация, семантика, происхождение*. Гомель. 213 с.
9. Ковальова, Н. (2008): Сучасні проблеми фразеологічної ідеографії (на матеріалі тематичної мікрогрупи народних фразеологізмів на позначення простору і часу). *Українське мовознавство*. Київ : Видавничий дім Дмитра Бураго. Вип. 38. С. 108–111.
10. Коломієць, М. П. (1989): *Фразеологічні синоніми*. Дніпропетровськ. 67 с.
11. Корнієнко, Л. М. (2015): До питання про класифікацію фразеологічних словників української мови. Компаративні дослідження слов'янських мов і літератур : Пам'яті академіка Леоніда Булаховського : *зб. наук. праць*. Київ : «Освіта України». Вип. 28. С. 78–87.
12. Корнієнко, Л. М. (2012): З історії української діалектної фразеографії. *Українське мовознавство : міжнародний наук. зб.* Київ : КНУ ім. Т. Шевченка. Вип. 42/1. С. 185–193.
13. Корнієнко, Л. М. (2014): Лексикографування полісемії в українській фразеографії початку XXI ст. *Наукові записки Вінницького держ. ун-ту ім. М. Коцюбинського*. Серія : Філологія (мовознавство) : зб. наук. праць / [гол. ред. Н. Л. Іваницька]. Вінниця: ТОВ «фірма «Планер». Вип. 20. С. 47–54.
14. Корнієнко, Л. М. (2013): Про синонімію у фразеологічних словниках. *Мова і культура. (Науковий журнал)*. Київ : Видавничий дім Дмитра Бураго. Вип. 16. Т. IV (166). С. 110–116.
15. Корнієнко, Л. М. (2016): Українська перекладна багатомовна фразеографія: історія питання. *Наукові праці : науково-методичний журнал*. Вип. 266. Т. 278. Філологія. *Мовознавство*. Миколаїв : Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили. С. 57–62.
16. Краснобаєва-Чорна, Ж. В., Боровик А. В. (2011): Сучасна українська фразеографія : Довідник. Донецьк : ДонНУ. 93 с.
17. Лесюк, М. (2008): *Мовний світ сучасного галицького села (Ковалівка Коломийського району)*. Івано-Франківськ : Нова Зоря. 328 с.
18. Личук С. (2018): *Словник народних географічних назв Івано-Франківщини*. Івано-Франківськ: Місто НВ. 412 с.
19. Неровня, Н. М. (2008): З історії української фразеології і фразеографії та їх сучасні проблеми. *Українське мовознавство*. Київ : Видавничий дім Дмитра Бураго. Вип. 38. С. 152–159.
20. Олійник, М. Я. (2002): Фразеологія гуцульських говірок : Дис. ...канд. філол. наук. Львів. 222 с.
21. Прадід, Ю. Ф. (2012): Історія української фразеографії. *Мовознавство*. № 1. С. 31–39.
22. Прадід, Ю. Ф. (2012): Развитие фразеологической науки в Украине (II пол. XX ст. – начало XXI ст.). *Учені записки Таврійського національного університету ім. В. І. Вернадського*. Серія : Філологія. Соціальні комунікації. Т. 25 (64), № 2 (1). С. 11–42.
23. Самойлович, Л. В. (2005): Традиції та обряди народу як джерело виникнення фразеологізмів [Текст]. *Лінгвістика : зб. наук. праць*. Луганськ: Альмамастер. № 2 (5). С. 82–87.
24. Скрипник, Л. Г. (1973): *Фразеологія української мови*. Київ : Наукова думка. 280 с.
25. *Сучасна фразеологія : класифікаційні параметри фразеологічних одиниць* [Текст] : словник фразеологічних термінів (2012): [уклад. Ж. В. Краснобаєва-Чорна]. Донецький національний університет. Донецьк : ДонНУ. 167 с.
26. *Словник української мови* : в 20 т. (2010): [гол. ред. В. М. Русанівський]. Київ : Наукова думка. Т. I. (А–Б). 578 с.
27. Lychuk, S. (2020): Theoretical and methodological principles of the research of national geographical lexis by Slavic and Ukrainian linguists (based on Ivano-Frankivsk Region, Ukraine). *Acta onomastica* LXI/1. P. 136-152.